

ФІНАНСОВА ПОСЛУГА ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ

© 2017 МАЦУК З. А.

УДК 338.658

Мацук З. А. Фінансова послуга як економічна категорія

Цілями статті є: систематизація наявних положень з дослідження фінансової послуги; виділення первинної, вторинної та допоміжної фінансових послуг; аналіз матеріальної основи фінансової послуги та її розгляд як множини високої та низької матеріальних часток; вивчення питання вартості фінансової послуги. Запропоновано визначення фінансової послуги як можливості реалізації фінансового інтересу учасника ринку. У складі фінансової послуги виділено первинну (операцію з торгівлі фінансовими активами), вторинну (послугу в інтересах третьої особи та за її рахунок) та допоміжну (послугу у сфері торгівлі фінансовими активами). Досліджено матеріальну основу фінансової послуги та запропоновано систематизацію фінансових послуг за рівнем їх віддалення від матеріальної основи. Перспективою подальших досліджень є розгляд інституційно-інфраструктурного забезпечення розвитку фінансових послуг в умовах національної економіки.

Ключові слова: первинна фінансова послуга, вторинна фінансова послуга, допоміжна фінансова послуга, матеріальна основа, мінова вартість, споживча вартість.

Рис.: 2. **Бібл.:** 11.

Мацук Зоряна Андріївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу (вул. Карпатська, 15, Івано-Франківськ, 76018, Україна)

E-mail: zoriana_01@yahoo.com

УДК 338.658

UDC 338.658

Мацук З. А. Финансовая услуга как экономическая категория

Целями статьи являются: систематизация имеющихся положений по исследованию финансовой услуги; выделение первичной, вторичной и вспомогательной финансовых услуг; анализ материальной основы финансовой услуги и её рассмотрение как множества высокой и низкой материальных долей; изучение вопроса стоимости финансовой услуги. Предложено определение финансовой услуги как возможности реализации финансового интереса участника рынка. В составе финансовой услуги выделены первичная (операция по торговле финансовыми активами), вторичная (услуга в интересах третьего лица и за его счет) и вспомогательная (услуга в сфере торговли финансовыми активами). Исследована материальная основа финансовой услуги и предложена систематизация финансовых услуг по уровню их отдаленности от материальной основы. Перспективой дальнейших исследований является рассмотрение институционально-инфраструктурного обеспечения развития финансовых услуг в условиях национальной экономики.

Ключевые слова: первичная финансовая услуга, вторичная финансовая услуга, вспомогательная финансовая услуга, материальная основа, меновая стоимость, потребительная стоимость.

Рис.: 2. **Библ.:** 11.

Мацук Зоряна Андріївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу (вул. Карпатська, 15, Івано-Франківськ, 76018, Україна)

E-mail: zoriana_01@yahoo.com

Matsuk Z. A. The Financial Service as an Economic Category

The article is aimed at: systematization of the existing provisions of research on financial service; allocation of the primary, the secondary, and the auxiliary financial services; analysis of the material basis of financial service and its consideration as the sum total of the high and the low material shares; exploration of the issue of cost of financial services. A definition of financial service as the possibility for implementation of a financial interest of market participant has been suggested. In the composition of financial service, the article allocates the primary service (operation on trade in financial assets), the secondary (service for the benefit of a third party and at his expense), and the auxiliary (service in the sphere of trade in financial assets). The material basis for financial service has been explored, a systematization of financial services by the level of their separation from the material basis has been suggested. Prospect for further research will be consideration of the institutional and infrastructural ensuring the development of financial services in the context of the national economy.

Keywords: primary financial service, secondary financial service, auxiliary financial service, material basis, exchange value, use value.

Fig.: 2. **Bibl.:** 11.

Matsuk Zoriana A. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas (15 Karpatska Str., Ivano-Frankivsk, 76018, Ukraine)

E-mail: zoriana_01@yahoo.com

Фінансова послуга виступає однією із форм прояву об'єктивної категорії торгівлі фінансовими активами. Будучи специфічною послугою, її потреба обумовлюється забезпеченням можливості реалізації фінансових інтересів членів суспільства та оптимізації дії фінансових ризиків. У сучасних умовах на фінансовому ринку потреба в такій реалізації можлива шляхом укладання, з одного боку, безпосередньо операції з фінансовими активами між учасниками ринку, а з іншого – через операцію за дорученням та одержання послуги у сфері торгівлі фінансовими активами.

Теоретичне дослідження фінансової послуги повинно ґрунтуватися на аналізі економічних відносин, які формують внутрішній зміст категорії «фінансова послуга». Як наслідок, стає можливим її раціональне ро-

зуміння, визначаються її місце і роль як економічного явища на фінансовому ринку.

Визначаючи об'єкт дослідження, у загальному контексті фінансова послуга повинна розглядатись як складова системи, в межах якої вона функціонує та розвивається відносно самостійно. Тому, досліджуючи фінансову послугу, слід з'ясувати взаємозв'язок між послугою та іншими підсистемами суспільства, їх важливість для економічної діяльності людей та на основі виявлених внутрішніх зв'язків між фінансовою послугою та подіями економічного життя можна говорити про об'єкт економічної науки.

Незважаючи на значну кількість наукових публікацій з проблематики фінансових послуг, більшість з них характеризують їх кількісну сторону, описують їх

динаміку, опускаючи при цьому сутність фінансової послуги як економічної категорії. Не заперечуючи фундаментального характеру наукових праць О. Гаманкової [1], М. Гапонюка та Н. Дегтярьової [2], Ю. Коваленко [3], Д. Леонова [4], І. Лютого [5], В. Опаріна [6], В. Федосова [7], В. Унінець-Ходаківської [8], вважаємо, що дослідження саме економічної природи фінансової послуги дозволить зрозуміти внутрішню структуру послуги, виділити певне коло категорій (продукт, товар), кожна з яких виражає специфічну сферу суспільних відносин і стає об'єктивною умовою дослідження фінансової послуги.

Цілями статті є систематизація наявних положень з дослідження фінансової послуги; виділення первинної, вторинної та допоміжних фінансових послуг; аналіз матеріальної основи фінансової послуги та її розгляд як множини високої та низької матеріальних часток; вивчення питання вартості фінансової послуги.

Законотворчо закріплене трактування поняття фінансової послуги як «операції з фінансовими активами, що здійснюється в інтересах третіх осіб, за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, – і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів» [9] є доволі обмеженим. Підміна понять «фінансова послуга» та «операція з торгівлі фінансовими активами» дозволяє зробити висновок, що фінансова послуга частково може виражати лише відносини перерозподілу, внаслідок яких формуються та використовуються фінансові фонди. Таким чином, фінансова послуга не є об'єктом купівлі-продажу, оскільки не має товарної форми. У даному випадку операція з торгівлі фінансовими активами є первинною фінансовою послугою. Фінансова послуга дає можливість реалізувати фінансові інтереси учасника фінансового ринку, тоді як операція з фінансовими активами – це процес обміну фінансовими активами. Поняття «фінансова послуга» є поняттям ширшим і включає в себе поняття «операція з торгівлі фінансовими активами».

Фінансова послуга, будучи об'єктом купівлі-продажу, виражає й відносини обміну, а не лише перерозподілу. На фінансову послугу є попит, оскільки на фінансовому ринку існує об'єктивна потреба в реалізації фінансових інтересів учасників та оптимізації дії фінансових ризиків. Значна кількість фінансових активів та методів їх придбання, формування різних варіантів портфелів фінансових активів, виходячи із фінансових цілей клієнтів та ступеня ризику, спонукає необхідність існування фінансових послуг, які можуть бути запропоновані учасникам ринку. Це дозволяє розглядати фінансову послугу як специфічний товар і можливість її існування як у товарній, так і у нетоварній формах.

Розмежування понять «фінансова послуга» та «товар», виходячи лише з наявності об'єкта купівлі-продажу, та орієнтація на нематеріальну ознаку в результаті надання фінансової

послуги має багато дискусійних моментів, оскільки значна кількість послуг загалом мають матеріальні складові результатів.

Фінансові послуги поширені в ринковій економіці. Сьогодні учасник фінансового ринку без проблем орієнтується у сфері фінансових послуг, відповідно, в кожного з нас є досить чітке уявлення про дану економічну категорію. Автори економічних видань формують поняття фінансової послуги, розмежовуючи її з товаром і говорять про фінансову послугу як про нематеріальне благо. Типовою ознакою фінансової послуги є одночасність її надання та споживання. У такому випадку має місце протиріччя не лише з повсякденною практикою (не можна вважати невидимою фінансову послугу, як і будь-який інший вид послуг, оскільки навряд чи покупець погодиться оплатити «невидиму» фінансову послугу), а і з принципом матеріалістичного монізму. Вважаємо, для того, щоб вирішити дане протиріччя, необхідно дослідити матеріальну основу фінансової послуги.

Існує припущення, що матеріальною основою фінансової послуги є інформація, яка має двояку сутність. З одного боку, інформація – атрибут матерії, з іншого, – у ній виражається ізоморфізм мислення та буття, їх структурна єдність. Оскільки фінансова послуга не може існувати поза межами її свідомого сприйняття виробником і споживачем даної послуги, можемо вважати інформацію специфічною матеріальною основою фінансової послуги. Проте слід зважати на те, що інформація є рідкісним благом у тому випадку, якщо вона трансформується в об'єкт власності, який, своєю чергою, завжди має речову форму, навіть, коли зводиться до сукупності символів. Таким чином, поділ, виходячи з матеріальної складової, результату на матеріальні та нематеріальні фінансові послуги є недоцільним, тому пропонуємо виділити всі види фінансових послуг за рівнем їх віддалення від матеріальної основи та відповідно фінансові послуги розглядати як множину високої та низької матеріальних часток (рис. 1).

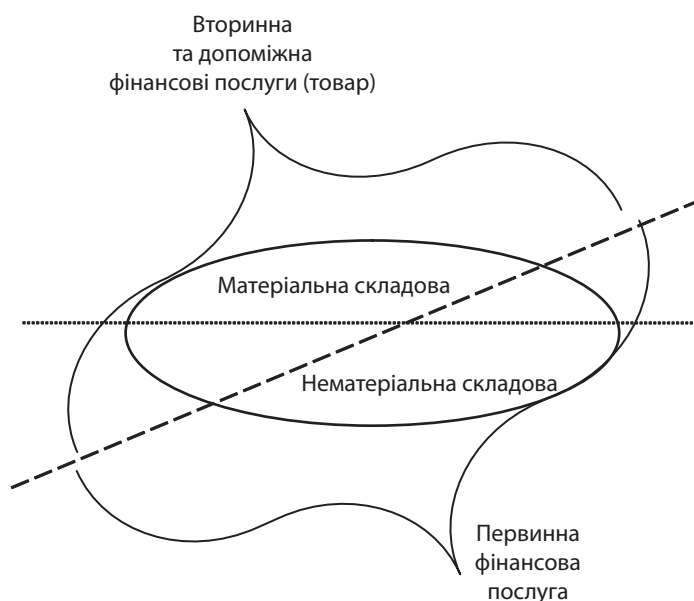

Рис. 1. Ознака матеріальності фінансової послуги та товару

Джерело: авторська розробка.

Даний принцип виділення відмінності товару та фінансової послуги може бути використаний в теорії, оскільки на сьогоднішній час ще не запропоновано інструментів для визначення матеріальної та нематеріальної часток, однак є доцільним, хоча поділ за принципом матеріальної частки товарів та фінансових послуг може мати багато критики.

У даному випадку слід відмітити ще один важливий аспект, а саме: інтеграція в процес надання фінансової послуги зовнішніх факторів, які надходять в розпорядження постачальника фінансової послуги та інтегруються з факторами її надання в єдиному трансформаційному процесі. Чим більший вплив на процес надання послуги зовнішнього фактора, а саме інформації, тим більша матеріальна основа фінансової послуги і тим більше фінансова послуга трансформується в товар. Вважаємо, що даний ефект підсилюється ще й тим, що сучасні інформаційні технології надають більше можливостей швидкої передачі інформації та її обробки. Як наслідок, виробник з широкими технічними можливостями на фінансовому ринку трансформується в постачальника фінансової послуги, навіть будучи нефінансовою установою.

Досліджуючи поняття «фінансова послуга» та «товар», необхідно визначитися з частками матеріальних та нематеріальних компонентів у їх складі. Подвійний підхід також необхідний і стосовно інтеграції зовнішніх факторів, участь яких у формуванні фінансової послуги може бути активною чи пасивною. Фінансова послуга може розглядатися у двох взаємодоповнюючих аспектах, кожен з яких окремо не може характеризувати сутність поняття «фінансова послуга», оскільки процес її надання слід розглядати як із урахуванням зовнішнього фактора, так і без нього, а в результативність фінансової послуги включати певну частку матеріального та нематеріального компонента. Проте з позиції системного підходу визначення поняття «фінансова послуга» як економічної категорії органічно включається в дані аспекти.

Отже, фінансова послуга розглядається нами як товар із переважальною матеріальною часткою лише у формі операцій за дорученнями (вторинна фінансова послуга) та послуг у сфері торгівлі фінансовими активами (допоміжна фінансова послуга). У розвинених країнах світу безпосередні операції з торгівлі фінансовими активами (первинні фінансові послуги зі значною нематеріальною часткою) та операції за дорученням і послуги у сфері торгівлі фінансовими активами (вторинні та допоміжні фінансові послуги з переважальною матеріальною часткою) взаємодоповнюють одна одну. І це є цілком логічно, оскільки категорія «торгівля фінансовими активами» виражає всю сукупність фінансових відносин у сфері торгівлі на фінансовому ринку між її учасниками та об'єднує в собі як операції з торгівлі фінансовими активами, операції за дорученням, так і послуги у сфері торгівлі фінансовими активами. Також вона дає значні можливості формувати ефективну систему фінансових послуг у межах фінансового ринку, розраховану на реалізацію фінансових інтересів широкого кола учасників та оптимізацію впливу дії фінансових ризиків. При цьому фінансова послуга з

переважаючою нематеріальною часткою дозволяє реалізувати фінансові інтереси учасника ринку цінних паперів, тоді як фінансова послуга з переважальною матеріальною часткою дозволяє, окрім реалізації фінансових інтересів учасника, за рахунок допоміжних фінансових послуг оптимізувати вплив фінансових ризиків. Попит на фінансову послугу з високою матеріальною часткою на ринку є прямо пропорційний ступеню ризиковості операцій з торгівлі фінансовими активами.

Цілком логічним є бачення, що учасник ринку, володіючи фінансовим активом, прагне здійснити операцію з ним, реалізувати власні фінансові інтереси та оптимізувати вплив фінансового ризику, проте на практиці можливість такої реалізації є «економічною абстракцією, яка відображає певну сукупність економічних відносин між суб'єктами надання та одержання» [1, с. 68] такої можливості. Тому логічніше говорити про потребу в можливості здійснення операції з фінансовим активом, реалізації фінансових інтересів та оптимізації впливу фінансових ризиків як передумову існування фінансової послуги, а про об'єкт купівлі-продажу – як про фінансову послугу з одержання можливості такої реалізації.

Не можемо погодитися й з ототожненням понять «фінансова послуга» і «фінансовий продукт», оскільки фінансовий продукт – це певний набір фінансових послуг, що використовуються у сфері торгівлі фінансовими активами. Таким чином, фінансовий продукт на фінансовому ринку – це сукупність первинних, вторинних і допоміжних послуг, які надаються учаснику ринку з метою реалізації його фінансових інтересів та оптимізації впливу на них фінансових ризиків. Не заперечуємо використання терміна «фінансовий продукт», проте підкреслюємо, що він не є синонімом поняття «фінансова послуга», оскільки на фінансовому ринку сутність фінансової послуги можна розкрити, розглядаючи її як об'єкт купівлі-продажу. Основою фінансового продукту на ринку є фінансова послуга або сукупність цих послуг.

Безумовно, з боку одержувача фінансової послуги основними в даному переліку є операції з торгівлі фінансовими активами (первинні фінансові послуги), оскільки саме вони дають можливість учаснику ринку безпосередньо укласти угоду купівлі-продажу фінансового активу та реалізувати власні фінансові інтереси. Решта послуг є такими, котрі за допомогою посередників гарантують можливість укладення операції купівлі-продажу фінансового активу, реалізацію даних інтересів та оптимізацію впливу фінансових ризиків.

Операція з торгівлі фінансовими активами є ризиковою, тому учасник, одержуючи можливість її проведення, потребує оптимізації впливу на неї фінансових ризиків. Фінансовий ризик може трапитись і мати негативний вплив на реалізацію фінансових можливостей учасника ринку, а може і не трапитись. Існує певний рівень невизначеності, тому учасник, придбаваючи вторинну чи допоміжну фінансову послугу, оптимізує даний фінансовий ризик до прийняттого для нього рівня. Для учасника операції з торгівлі фінансовими активами плата за фінансову послугу є безповоротною витратою, тоді як для надавача таких послуг – доходом. Фінансова по-

слуга дозволяє одержувачу оптимізувати рівень фінансового ризику при реалізації його фінансових інтересів, він одержує дохід, який перевищує вартість одержаних на ринку фінансових послуг. Фінансовий ризик є ризиком для учасника торгівлі фінансовими активами (оскільки зачіпає його фінансові інтереси) та ризиком для виробника фінансових послуг, оскільки вартість таких послуг може бути більшою за реальний дохід від торговельної операції на ринку. Підвищена ризиковість операції з торгівлі фінансовими активами нівелюється залученням до процесу оптимізації впливу фінансових ризиків на реалізацію фінансових інтересів його учасника широкого кола установ – виробників фінансових послуг, які й одержують плату на надану можливість.

Таким чином, сутність фінансової послуги як можливості не лише реалізувати фінансові інтереси учасника, а й оптимізувати фінансові ризики розкривається в процесі побудови взаємовідносин між власником фінансового активу, виробником фінансових послуг, спільнотою власників фінансових активів та виробниками фінансових послуг.

Даний процес включає одержання різних за значимістю фінансових послуг, які характеризують фінансові відносини, можливість реалізації фінансових інтересів й оптимізації впливу на них фінансових ризиків як основи даних відносин, а фінансова послуга на ринку набуває при цьому своєї матеріальної частки.

Первинна фінансова послуга – операція з торгівлі фінансовими активами – передбачає укладення договору купівлі-продажу активів (матеріалізація угоди щодо реалізації фінансових інтересів учасників). Основу такої матеріалізації створює факт обміну фінансовими активами виходячи із фінансових очікувань учасників на ринку. Зміст цієї послуги полягає в тому, щоб учасники ринку одержали можливість реалізації їх фінансових інтересів, здійснивши операцію з фінансовими активами. Таким чином матеріалізується корисність фінансової послуги з огляду на забезпечення впевненості учасника операції в реалізації його фінансових інтересів. Сутність матеріалізації полягає в можливості власників фінансових активів одержати очікуваний ними фінансовий дохід. Ця можливість поширюється на усіх учасників ринку.

Вторинна фінансова послуга – операція за дорученням – передбачає індивідуальну матеріалізацію можливості реалізації фінансових інтересів за умови посередництва. Дана фінансова послуга дозволяє оптимізувати фінансові ризики в процесі торгівлі. Якщо первинна фінансова послуга являє потенційну матеріалізацію можливості реалізації фінансових інтересів та одержання доходу для всіх учасників ринку цінних паперів, то вторинна є матеріалізацією для індивідуального чи колективного учасника ринку, яка водночас є підтвердженням оптимізації фінансового ризику в процесі реалізації фінансових інтересів споживача фінансових послуг. Одержання вторинної фінансової послуги завжди юридично оформлюється: укладається договір на брокерське обслуговування чи договір на довірче управління, який засвідчує факт реалізації фінансових інтересів клієнта на ринку та оптимізації впливу фінансових

ризиків. Укладення такого договору є обов'язковим елементом фінансових відносин при наданні фінансової послуги. У ньому містяться всі суттєві моменти договору, і якщо клієнт погоджується на умови, запропоновані ліцензованим учасником ринку, він підписує його та зобов'язується сплатити брокерську комісію, премію за довірче управління активами тощо. Укладення в перспективі договору щодо купівлі-продажу фінансового активу між брокером чи довірцем, з одного боку (який діє за дорученням і за рахунок клієнта), та відповідним контрагентом, з іншого боку, є фактично договором приєднання до попередньої угоди (на брокерське обслуговування, довірче управління тощо). Правове значення даного договору полягає в тому, що він є доказом наявності операції з торгівлі фінансовими активами та підставою для, по-перше, виплати брокерської комісії, премії за управління активами тощо; по-друге, здійснення грошових розрахунків між покупцем і продавцем фінансового активу; по-третє, зарахування фінансового активу на відповідний рахунок у зберігача даного фінансового активу.

Допоміжні фінансові послуги у сфері торгівлі фінансовими активами – це послуги, що не мають вираженого фінансового характеру, проте відіграють важливу роль у процесі оптимізації фінансових ризиків. У сучасних умовах формування розвинутого фінансового ринку особливий інтерес представляють інформаційно-аналітичні послуги, які водночас використовуються учасниками торговельних відносин. Результатом їх впливу є процес об'єктивного ринкового ціноутворення на фінансові активи, наслідком чого стає можливість реалізації фінансових інтересів учасника торговельної операції з оптимальним впливом фінансових ризиків та загалом покращення інвестиційного іміджу фінансового активу.

Отже, до складу фінансової послуги слід віднести операцію з торгівлі фінансовими активами, яка здійснюється безпосередньо учасниками ринку у власних інтересах та за власний рахунок (первинна фінансова послуга); інституційним учасником ринку в інтересах третіх осіб і за його рахунок (вторинна фінансова послуга); послугу у сфері торгівлі фінансовими активами, з метою реалізації фінансових інтересів та оптимізації впливу фінансових ризиків у процесі здійснення такої операції (допоміжна фінансова послуга). Усі ці послуги складають сферу фінансових послуг – систему із задоволення фінансових потреб виробників та споживачів фінансових послуг.

Трансформуючись у товар, фінансова послуга має споживчу та мінову вартість. *Споживча вартість*, усвідомлення споживачем корисності фінансової послуги, – це її здатність забезпечувати можливість реалізації фінансових інтересів споживача. Вартість фінансової послуги включає такі складові: *по-перше*, це придбання споживачем можливості реалізації його фінансових інтересів шляхом здійснення операції з купівлі-продажу фінансового активу; *по-друге*, це оптимізація впливу фінансових ризиків у процесі торговельних операцій через використання спектра допоміжних послуг у сфері торгівлі фінансовими активами; *по-третє*, це можли-

вість одержувати фінансовий дохід внаслідок здійснення операції з фінансовими активами.

Об'єктивною умовою фінансової послуги на ринку є потреба в здійсненні операцій з фінансовими активами, яка виступає як фінансовий інтерес та обумовлює усвідомлення споживчої вартості фінансової послуги та її корисність для споживача. В основі потреби у здійсненні операцій з торгівлі фінансовими активами лежить фінансовий ризик, можливість настання якого призводить до фінансового збитку, а фінансовий збиток «зачіпає» фінансові інтереси. Фінансовий інтерес реалізується у формі потреби одержати можливість його реалізувати та оптимізувати вплив на нього фінансового ризику у формі фінансової послуги. Фінансовий інтерес формується на основі оцінювання потенційним споживачем рівня ризику операцій з торгівлі фінансовими активами. При цьому учасник враховує усі види ризиків та розраховує наслідки їх впливу, суму фінансового збитку. До того ж, наявність у учасника високоризикових фінансових активів призводить до зростання споживчої вартості фінансової послуги. За сучасних умов на ринку класичним прикладом концентрації фінансового ризику та вартості є акція, тому споживча вартість фінансових послуг у процесі операцій з торгівлі акціями є досить висока.

Як правило, фінансовим установам потрібно завжди «просувати» фінансові послуги на ринок, переконуючи учасників в її корисності від споживання. З метою підтримання належного рівня попиту на розвиненому ринку учасники постійно розширюють асортимент послуг, групують їх у формі різних фінансових продуктів, пропонують допоміжні послуги у сфері торгівлі фінансовими активами, моніторять ринки збуту фінансових послуг. Проте без подолання макроекономічних проблем (низького рівня доходу населення країни, недовіри до фінансових установ, низької фінансової грамотності суспільства та рівня необізнаності щодо фінансових послуг) будь-які засоби, спрямовані на розвиток попиту на фінансові послуги, стають недієздатними. Попит на фінансову послугу виникає у платоспроможного споживача і є сумую грошових коштів, які учасник ринку готовий витратити на реалізацію своїх фінансових інтересів. Попит у торгівлі фінансовими активами – це лише платоспроможні потреби в реалізації фінансових інтересів. Потреба в торгівлі фінансовими активами, яка не забезпечена грошима на ринку, не є попитом на фінансову послугу [10, с. 38]. У такий спосіб інтерпретується взаємозв'язок споживчої та мінової вартості фінансової послуги.

Мінова вартість фінансової послуги виражається у фінансовій винагороді, яка визначається витратами, що здійснює установа в процесі реалізації фінансової послуги. Таким чином, мінова вартість фінансової послуги (наприклад, брокерська комісія, премія за довірче управління активами тощо) є платою за можливість споживача здійснити операцію з фінансовими активами. Рівень тарифів на фінансові послуги прямо залежить від рівня фінансових ризиків. Ця функція реалізується через процес купівлі-продажу фінансової послуги. Фінансові установи реалізують фінансові інтереси учасника та оптимізують

вплив фінансових ризиків, в обмін на це одержуючи фінансову винагороду. Термін «фінансова винагорода» є загальноприйнятим у світовій практиці, проте у вітчизняній практиці присутнє поняття «винагорода фінансової установи» та виділяється брокерська винагорода, винагорода довірчого управителя активами тощо. На нашу думку, це не зовсім зручно, а інколи й заважає адекватному розумінню окремих норм законодавства щодо фінансових послуг. Зважаючи на це, пропонуємо закріпити у вітчизняному законодавстві термін «*фінансова винагорода*», таким чином виділивши фінансову винагороду у сфері брокерського обслуговування; фінансову винагороду у сфері довірчого управління активами тощо.

Суму фінансової винагороди як плати за можливість здійснення торговельної операції, тобто мінову вартість фінансової послуги, можна інтерпретувати таким чином. «Фінансовий ризик – це вид ризику, який виникає у фінансово-економічній діяльності суб'єкта, коли причинно-наслідковий результат або заходи з його досягнення відрізняються від встановлених цілей та планових норм, а отримані відхилення мають вартісний характер» [11]. На основі фінансового ризику визначається фінансова винагорода, яка залежить від суми торговельної операції та тарифу фінансової винагороди. Вартість фінансової послуги – об'єкта торговельної операції – утворює кількісну сторону фінансової винагороди, а тариф фінансової винагороди – величина, яка взаємопов'язана з фінансовими ризиками на ринку та утворює якісну сторону фінансової винагороди. Фінансова винагорода, таким чином, виступає показником, який враховує і вартість надання фінансової послуги, і рівень впливу фінансового ризику на фінансові інтереси споживача.

Фінансова винагорода є базою фінансової послуги, а договір її купівлі-продажу набуває чинності лише внаслідок сплати споживачем фінансової винагороди, якщо інше не передбачено умовами договору, і приводить в дію механізм реалізації фінансових інтересів учасника фінансового ринку.

Розрахунок вартості фінансової послуги на ринку зумовлений, перш за все, тим, що установі як суб'єкту господарювання необхідні фінансові ресурси для діяльності, по-друге, установа є комерційною структурою, створеною з метою одержання прибутку. Дані складові вартості фінансової послуги не є однаковими і залежать від виду фінансової послуги (існують «дешеві» та «дорогі» фінансові послуги), а конкретніше – від того, скільки фінансових ресурсів установа витрачає на надання конкретної фінансової послуги.

Тариф фінансової винагороди на фінансовому ринку зазвичай встановлюється самостійно в законодавчо затверджених межах, виходячи з того, що одержаної суми має бути достатньо, щоб, по-перше, можна було реалізувати фінансові інтереси учасника ринку залежно від рівня ризиковості операції, по-друге, покрити витрати на утримання установи та одержати прибуток. Таким чином, повний тариф фінансової винагороди включає в себе дві взаємопов'язані складові: ризик-тариф і покриття (рис. 2).

Загальний тариф		
Ризик-тариф Забезпечує реалізацію фінансових інтересів учасника ринку залежно від рівня ризиковості торговельної операції	Покриття	
	Витрати на проведення операції з торгівлі фінансовими активами	Прибуток
Собівартість фінансової послуги		

Рис. 2. Структура тарифу фінансової винагороди

Джерело: авторська розробка.

У розрахунках тарифів спочатку визначається ризик-тариф, який забезпечує формування необхідних коштів для ефективної реалізації фінансових інтересів учасника ринку та залежить від ризиковості проведеної ним торговельної операції. Тому рівень впливу фінансових ризиків має бути визначений найточніше, в іншому випадку акумульованих коштів не вистачить для ефективної реалізації фінансових інтересів учасника торговельної операції. Наступним кроком є обчислення навантаження – суми коштів, необхідної установі для проведення діяльності та визначення прийнятного рівня прибутковості. Якщо фінансова винагорода надходить лише на основі ризик-тарифу, поточні потреби установи не зможуть бути фінансово задоволені, тому потребують наявності покриття.

Структура тарифу фінансової винагороди та співвідношення між ризик-тарифом і покриттям не однакова і залежить від виду фінансової послуги та суми, яку установа витрачає для забезпечення реалізації фінансових інтересів учасника торговельної операції. «Дорога» фінансова послуга характеризується високою часткою ризиковості торговельної операції. Ризик-тариф обчислюється з використанням економетричних методів шляхом моделювання торговельних операцій на фінансовому ринку за критеріями «дохід – ризик», тоді як покриття визначається шляхом урахування фактичних розмірів (умовно-постійних) витрат на ведення діяльності установи та планування прибутку виходячи із середнього розміру вартості аналогічних фінансових послуг на ринку.

Формування оптимального обсягу фінансової винагороди є основою узгодження інтересів клієнта та установи, їх ефективної співпраці та розвитку ринку. Межі фінансової винагороди встановлюються установою самостійно, проте повинні бути адекватними та дозволяти їй володіти конкурентними перевагами на ринку: надто висока межа робить установу неконкурентоспроможною, а надто низька межа – фінансово нестійкою. Загалом взаємозв'язок між споживчою та міновою вартостями фінансової послуги на фінансовому ринку реалізується під час формування оптимальної ціни на фінансову послугу і повинен відповідати рівню корисності та якості послуги, з одного боку, та можливості споживача послуги сплатити дану ціну, з іншого.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження фінансової послуги як економічної категорії дозволило розкрити внутрішній зміст поняття «фінансова послуга» як можливості реалізації фінансового інтересу учасника ринку. У складі фінансової послуги виділено: операцію з торгівлі фінансовими активами, яка здійснюється безпосередньо учасниками ринку у власних інтересах та за власний рахунок (первинна фінансова послуга); інституційним учасником ринку в інтересах третьої особи та за її рахунок (вторинна фінансова послуга); послугу у сфері торгівлі фінансовими активами з метою реалізації фінансових інтересів та оптимізації впливу фінансових ризиків у процесі здійснення такої операції (допоміжна фінансова послуга).

Фінансова послуга є специфічним товаром, що пояснює можливість її існування як у товарній, так і в нетоварній формах. Дослідження матеріальної основи фінансової послуги дає можливість виділити всі види фінансових послуг по мірі їх віддалення від матеріальної основи та відповідно фінансові послуги розглядати як множину високої та низької матеріальних часток.

Трансформуючись у товар, фінансова послуга має споживчу та мінову вартість. Об'єктивною умовою фінансової послуги на ринку є потреба в здійсненні операції з фінансовими активами, яка виступає як фінансовий інтерес та обумовлює усвідомлення споживчої вартості фінансової послуги та її корисність для споживача. Мінова вартість фінансової послуги є платою за можливість споживача реалізувати фінансовий інтерес та здійснити операцію з фінансовими активами. Фінансові та нефінансові установи реалізують фінансові інтереси учасника та оптимізують вплив фінансових ризиків, в обмін на це одержуючи фінансову винагороду.

Подальші дослідження будуть спрямовані на вивчення інституційного та інфраструктурного забезпечення розвитку фінансових послуг в умовах національної економіки. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаманкова О. О. Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика: монографія. Київ: КНЕУ, 2009. 283 с.
2. Гапонюк М. А., Дегтярьова Н. В. Фінансові інновації на українському біржовому ринку. *Фінанси України*. 2012. № 2. С. 59–69.

3. Коваленко Ю. М. Інституціоналізація фінансового сектору економіки: монографія. Ірпінь, 2013. 608 с.

4. Леонов Д. А., Львовчкін С. В., Хоружий С. Г. Ринок фінансових послуг: парадигма євроінтеграції: монографія/за наук. ред. В. М. Федосова. Київ: УІРФР, 2008. 848 с.

5. Лютий І. О., Юрчук О. М. Банківські інститути в умовах глобалізації ринку фінансових послуг: монографія. Київ: Знання, 2011. 357 с.

6. Опарін В. М. Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти): монографія. 2-е вид., без змін. Київ: КНЕУ, 2006. 240 с.

7. Федосов В. М., Опарін В. М., Львовчкін С. В. Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями: монографія. Київ: КНЕУ, 2002. 387 с.

8. Унінець-Ходаківська В. П. Концептуальні засади корпоративного податкового планування у сфері фінансових послуг. *Актуальні проблеми економіки*. 2010. № 6. С. 260–265.

9. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» № 2664-14 від 12.07.01 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>

10. Пікус Р. Специфіка страхового попиту та пропозиції на сучасному етапі розвитку страхового ринку України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Сер.: Економіка. 2006. № 81-82. С. 38–41.

11. Диба М. І., Загородній А. Г., Подольчак Н. Ю. Управління фінансовими ризиками господарської діяльності підприємств: монографія. Львів: ЗУКЦ, 2014. 174 с.

REFERENCES

Dyba, M. I., Zahorodnii, A. H., and Podolchak, N. Yu. *Upravlinnia finansovomu ryzykamy hospodarskoi diialnosti pidpriemstv* [Financial risk management business activities of enterprises]. Lviv: ZUKTs, 2014.

Fedosov, V. M., Oparin, V. M., and Lyovochkin, S. V. *Finansova restrukturyzatsiia v Ukraini: problemy i napriamy* [Financial restructuring in Ukraine: problems and directions]. Kyiv: KNEU, 2002.

Haponiuk, M. A., and Dehtiaryova, N. V. "Finansovi innovatsii na ukraïnskomy birzhovomu rynku" [Financial innovations on Ukrainian stock market]. *Finansy Ukrainy*, no. 2 (2012): 59-69.

Hamankova, O. O. *Rynok strakhovykh posluh Ukrainy: teoriia, metodolohiia, praktyka* [The insurance market of Ukraine: theory, methodology, practice]. Kyiv: KNEU, 2009.

Kovalenko, Yu. M. *Instytutsializatsiia finansovoho sektoru ekonomiky* [The institutionalization of the financial sector of the economy]. Irpin, 2013.

Liutyi, I. O., and Yurchuk, O. M. *Bankivski instytuty v umovakh hlobalizatsii rynku finansovykh posluh* [Banking institutions in the conditions of globalization of the financial services market]. Kyiv: Znannia, 2011.

[Legal Act of Ukraine] (2001). <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>

Leonov, D. A., Lyovochkin, S. V., and Khoruzhyi, S. H. *Rynok finansovykh posluh: paradyhma yevrointehratsii* [The financial services market: a paradigm of European integration]. Kyiv: UIRFR, 2008.

Oparin, V. M. *Finansova systema Ukrainy (teoretyko-metodolohichni aspekty)* [The financial system of Ukraine (theoretical and methodological aspects)]. Kyiv: KNEU, 2006.

Pikus, R. "Spetsyfika strakhovoho popytu ta propozytsii na suchasnomu etapi rozvytku strakhovoho rynku Ukrainy" [The specifics of the insurance supply and demand at the present stage of development of the insurance market of Ukraine]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriiia «Ekononika»*, no. 81-82 (2006): 38-41.

Unynets-Khodakivska, V. P. "Kontseptualni zasady korporatyvnoho podatkovoho planuvannia u sferi finansovykh posluh" [Conceptual framework corporate tax planning in the financial services industry]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 6 (2010): 260-265.